

MAX STIRNER

Het Leugenachtige Princiep
onzer Opvoeding of 't
Humanisme en Realisme

Vertaald door JAAK LANSEN

Fotomechanische nadruk 1907
Uitgeverij Cagliostro - Postbus 3210 - 3003 AE Rotterdam

(K) 51-

'T LEUGENACHTIGE PRINCIEP ONZER OP-
VOEDING OF 'T HUMANISME EN REALISME.

MAX STIRNER

Het Leugenachtige Princiep
onzer Opvoeding of 't
Humanisme en Realisme

Vertaald door JAAK LANSEN

Fotomechanische nadruk 1907
Uitgeverij Cagliostro - Postbus 3210 - 3003 AE Rotterdam

Dit opstel over „'t Leugenachtige Princiep onzer Opvoeding of 't Humanisme en Realisme,, verscheen in de Bijbladen van n° 100, 102, 104 en 109 der "Rheinschen Zeitung" van 10, 12 14 en 19 April 1842. Het was 't eerste door hem ondertekende opstel.

Het Leugenachtige Princiep onzer Opvoeding of 't Humanisme en Realisme.

Wijl onze Tijd naar 't woord dingt, waarmee hij z'n Geest uitdrukt, treden vele Namen op den voorgrond en maken er allen aanspraak op, de rechte te zijn. Aan alle kanten vertoont onze tegenwoordige Tijd 't meest bonte partijgewoel, en rond de vergane nalatenschap van 't verleden verzamelen zich de adelaars van 't oogenblik. Er zijn echter overal overvloedig veel politieke, sociale, kerkelijke, wetenschappelijke, kunstenaars, moreele en andere lijken, en alvorens zij allen verteerd zijn, zal de lucht niet rein worden en de adem der levende wezens blijft beklemd.

Zonder onze medewerking brengt de Tijd 't rechte woord niet te voorschijn ; wij moeten allen daaraan meewerken. Als 't echter daarbij zoozeer op ons aankomt, vragen wij billijk, wat men uit ons gemaakt heeft en denkt te maken, wij vragen naar de opvoeding, door welke men ons zoekt te bekwamen, de schepper van genoemd woord te worden. Beeldt men onzen aanleg s c h e p p e r te worden, rechtzinnig uit, of behandelt men ons slechts als s c h e p s e l, wiens natuur alleenlijk 'n dressuur toelaat ? Dit vraagstuk is zoo gewichtig, als een onzer sociale vraagstukken zijn kan, ja 't is 't gewichtigste, wijl diegene op de basis van 't laatste rusten. Zoo ge tot iets geschikt bent, zult ge ook geschikte

dingen tot stand brengen ; 'is ieder volmaakt op zich zelf', zoo zal uwe Gemeenschap, uw Sociaal leven ook volmaakt zijn. Daarom bekommeren we ons vóór alles om datgene, wat men uit ons maakt in den tijd onzer vorming ; 't schoolvraagstuk is 'n levensvraagstuk. Dat springt op 't oogenblik ook genoegzaam in 't oog, en sedert jaren wordt op dit terrein met 'n warmte en ongeveinsdheid gevochten, die degene op 't gebied der politiek daarom wijd overtreft, wjl ze niet op de belemmeringen van aanmatigend gezagsgeweld stoot. 'n Eerwaardige veteraan, professor Theodoor Heinsius, die evenals de gestorven prof. Krug kracht en ijver tot in z'n hoogen ouderdom behouden heeft, zocht onlangs weer door 'n klein geschrift de belangstelling voor deze zaak op te wekken. Hij noemt 't 'n "Konkordaat tussen school en leven of bemiddeling des Humanismus en Realismus, uit Nationaal oogpunt beschouwd, Berlijn 1842". Twee partijen kampen om de zegepraal, en willen elk haar opvoedingsprinciep voor onze behoeften als 't beste en waarachtige aanbevelen, de Humanisten en Realisten. Zonder de eene of de andere geheel ten gronde te richten, spreekt Heinsius in 't boekje met 'n mildheid en verzoenlijkheid, die beiden meent recht te laten wedervaren en daarbij de Zaak zelf 't grootste onrecht doet, wjl deze alleen met scherpe vastberadenheid gediend is. De zonde tegen den geest der zaak blijft nu eenmaal het onaflosbare erfdeel aller weekhartige bemiddelaars. "Konkordaten" bieden slechts 'n lafhartig middel ter uitkomst !

Slechts open als 'n man : voor of tegen !

En 't parool : 'n slaaf of vrij !

Zelfs Goden stegen van den Olympus neder.

En kámpten aan 't hoofd van de partij.

Heinsius ontwerpt, alvorens hij aan z'n eigen voorstel komt, 'n korte schets van 't histories verloop van af 't tijdstip der Reformatie. De periode tussen de Reformatie en Revolutie is — wat ik hier zonder bewijsvoering wil staande houden, wjl ik 't bij 'n andere gelegenheid uitvoeriger denk te doen — die der verhouding tussen mondigen en onmondigen, tussen heersers en dienaren, machtigen en machtelozen, kortom de onderdanigheidsperiode. Afgezien van elke andere reden die tot meerderheid of grootere macht aanleiding geven kon, verhief de Beschaving, als 'n macht, hem, die haar bezat, boven den onmachtige, die haar ontbeerde ; en de beschaafde gold in z'n kring, hoe groot of klein deze was, als de machtige, de geweldige, de imponeerende : want hij was 'n autoriteit. Niet allen konden tot deze heerschappij en autoriteit geroepen zijn ; daarom was ook de beschaving niet voor allen en 'n algemeene beschaving was strijdig met genoemd princiep. De Beschaving verschaft de meerderheid en maakt tot heer : zoo was zij in genoemde heeren-tijd 'n middel tot heerschappij. Maar de Revolutie brak zich baan door 't huishouden van heeren en dienaren, en de grondstelling : elk is z'n eigen heer, trad in 't leven. Daaraan was 't noodwendig gevolg verbonden, dat de Beschaving, die tot heer maakt, voortaan 'n universeele worden moest, en de opgaaf, in 't vervolg de waarachtig universeele beschaving te vinden, deed zich van zelve voor. De drang naar 'n universeele voor allen toegankelijke beschaving moest tot den strijd tegen de hardnekkig gehandhaafde exclusieve aanrukken, en de Revolutie, moest ook op dit terrein tegen 't heerendom der Reformatieperiode 't zwaard trekken. De Gedachte der

algemeene beschaving kwam in botsing met de uitsluitende, en door menige phase en onder allerhande namen duurde deze krijg voort tot op den huidigen dag. Voor de tegenstellingen die in de vijandelijke legers tegenover elkander staan, kiest Heinsius de namen Humanisme en Realisme, en wij willen ze, hoe weinig treffend ze ook zijn, toch als de meest alle-daagse behouden.

Tot in de 18de eeuw de Verlichting haar licht begon te verbreiden, was de zoogenaamde hoogere beschaving, zonder tegenspraak in de handen der Humanisten en berustte, vast alleen op 't inzicht der oude Klassikers. Daarnevens was 'n andere beschaving, welke haar voorbeeld eveneens in de oudheid zocht en waarbij 't in hoofdzaak aankwam, op 'n voldoende kennis van den bijbel. Dat men in beide gevallen de beste beschaving der antieke wereld tot z'n cenige stof verkoos, bewijst genoeg, hoe weinig 't eigen leven nog iets waardigs aanbod, en hoe ver wij er nog van verwijderd waren, uit eigen originaliteit de vormen der Schoonheid, uit eigen vernuft den inhoud der Waarheid te kunnen scheppen. We hadden vorm en inhoud eerst te leeren; we waren leerlingen. En evenals de antieke wereld door plastiekers en bijbel als meesteres over ons gebod, zoo was — hetgeen zich histories bewijzen laat — het heer-en dienaarzijn over 't algemeen 't wezen van ons geheele doen, en alleen uit deze natuur van den tijd is 't te verklaren, waarom men zoo onbevange naar 'n "hogere beschaving" trachtte en er zich op toelei voor 't gemeene volk zich te onderscheiden. Door de beschaving wordt haar bezitter 'n heer der onbeschaafden. Eene met den volksaard overeenkomende beschaving zal daaraan te-

gemoetgekomen zijn, wijl 't volk tegenover de geleerde heeren in leekenstand blijven en de vreemde heerlijkheid slechts verbaasd aankijken en vereeren moest. Zoo zette zich 't Romanisme in de geleerdheid voort, en z'n stutsen zijn Latijn en Grieks. Verder kon 't niet missen, dat deze beschaving geheel en al 'n formeele bleef, zoowel daarom, wijl van de overledene en lang begraven oudheid slechts de vormen, als 't ware de schim der literatuur en kunst, in staat waren zich te behouden, als in 't bijzonder daarom, wijl heerschappij over mensen juist door formeel overwicht verkregen en gehandhaafd wordt: 't behoeft slechts 'n zekere graad van geestlijke behendigheid voor den voorrang op den onbehendige. De zoogenaamde hoogere beschaving was daarom 'n elegante beschaving, 'n *sensus omnis elegantiae*, 'n beschaving van smaak en zin voor vormen, die ten laatste heelemaal tot 'n gramatieke dreigde af te dalen, en de Duitse taal zelfs zoo zeer met den reuk van Latium parfumeerde, dat men heden nog de gelegenheid heeft b.v. in de zoo pas verschenen "Geschiedenis van den Brandenburgs-Pruisisen staat. Een boek voor iedereen van Zimmermann", de schoonste Latijnse woordvoeging te bewonderen.

Intussen richtte zich allengs uit de verlichting 'n geest van tegenspraak tegen deze vormelijkheid op, en bij de erkenning der onverdijnbare en algemeene mensenrechten, voegde zich de eis eener allen omvattende, eener menselijke beschaving. De mangel aan 'n reëel en in 't leven grijpend onderricht was aan de tot dus verre handelwijze der Humanisten klaarblijkelijk en bracht den eis eener praktische beschaving voort. Voortaan moest alles weten te leven, 't weten geleefd wor-

den ; want eerst de realiteit van 't weten is 'n volmaking. Gelukt 't, de stof des levens in de school in te voeren, door haar aan allen iets bruikbaar te bieden, en juist daarom allen voor deze voorbereiding tot 't leven te winnen en de school te laten toekomen, dan benijdde men den geleerde heeren niet meer om hun bijzondere kennis, en 't volk hield op leek te zijn. Den priesterstand der geleerden en den leekenstand des volks op te heffen, is 't streven van 't Realisme, en daarom moet het 't Humanisme overvleugelen. Het zich eigenmaken der klassieke vormen der oudheid begon ternggedrongen te worden, en daardoor verloor de autoriteits-heerschappij haar nimbus. De tijd verzette zich tegen 't van ouds te voorschijn geroepen respekt voor de geleerdheid, gelijk ze toch over 't algemeen tegen alle respekt opstaat. De wezenlijke voorrang der geleerden, de algemeene beschaving moest allen ten goede komen. Maar wat is, zoo vroeg men, algemeene beschaving anders, dan de bekwaamheid, triviaal uitgedrukt, "over alles te kunnen meepraten" ernstiger gesproken, de bekwaamheid alle stof meester te worden ? Men zag in, dat de school 't leven zelf niet gevolgd had, omdat ze zich niet alleen aan 't volk onttrok, maar ook bij hare kweekelingen buiten de exclusieve beschaving de universeele verwaarloosde, en naliet hen aan te sporen, 'n menigte stof, die ons door 't leven opgedrongen wordt, reeds op de school te bemeesteren.

De school heeft toch, dacht men, de grondlijnen onzer verzoening met alles, wat 't leven aanbiedt, te trekken en ervoor te zorgen, dat niemand datgene, waarmede we ons mettertijd bemoeien moeten, geheel en al vreemd en buiten het bereik onzer bemachtiging

is. Daarom wordt om 't ijverigste vertrouwdheid met de bestaande dingen en verhoudingen gezocht en 'n paedagogie in zwang gebracht welke op allen toepasselijk is, wijl ze de gemeenschappelijke behoefte van allen, zich in hun wereld en hunnen tijd te vinden, bevredigde. De grondstellingen der Mensenrechten verkregen op deze wijze op 't gebied der Paedagogie leven en realiteit: de Gelijkheid, wijl genoemde beschaving allen omvatte, en de Vrijheid, daar men in datgene, wat men behoefde, bedreven, bijgevolg onafhankelijk en zelfstandig werd.

Intussen 't Verleden te begrijpen, zooals 't Humanisme leert, en 't Tegenwoordige te vatten, waarop 't Realisme doelt, leidt, beiden slechts tot macht over 't tijdelijke. Eeuwig is alleen de Geest, die zich zelf begrijpt. Daarom kregen gelijkheid en vrijheid slechts 'n ondergeschikt bestaan. Men kon wel aan anderen gelijk, en van hunne autoriteit geëmancipeerd worden ; van de gelijkheid met zich zelf, van de vereffening en verzoening van onzen tijdelijken en eeuwigen mens, van de verheerlijking onzer natuurlijkheid tot geestlijkheid, kortom van de eenheid en almacht van ons ik, dat genoeg aan zich zelf heeft, wijl 't buiten zich niets vreemds staan laat — : daarvan liet zich in genoemd principie nauwelijks 'n voorgevoel kennen. Alleen verscheen de Vrijheid wel als onafhankelijkheid van autoriteiten, doch was nog leeg aan zelfbestemming en leverde nog geene daden van 'n op zich zelf vrije mens, zelfopenbaringen van 'n oneerbiedige, d.w.z. van 'n uit de golven der reflexie geredde geest. De formeel beschaafde zal wel is waar niet meer boven den waterspiegel der algemeene beschaving uitsteken en veranderde van 'n "hooger

beschaafde" in 'n "eenzijdig beschaafde" (in welke hoedanigheid hij natuurlijk z'n niet te betwisten waarde behoudt, daar elke algemeene beschaving bestemd is, in de meest verscheiden eenzijdigheden eener speciale beschaving uit te stralen), maar de in den zin van 't Realisme beschaafde zou ook niet boven de gelijkheid met anderen en de vrijheid van anderen, niet boven den zoogenaamd "praktiesen" mens verheven zijn. Wel zou de leege elegantie der Humanisten, van den Dandy, de nederlaag niet kunnen ontgaan; maar de overwinnaar glinsterde dan van 't kopergroen der materialiteit en zou dan niets meer zijn, dan 'n smake-looze industrieel. Dandisme en Industrialisme strijden om de prooi, n.l.: de lieflijke knapen en meisjes en verruilen dikwijls verleidelijk hunne toerusting, daar de Dandy in 'n lomp cynisme en de Industrieel met schoon linnen verschijnt. Welzéker zal 't levendige hout der industriele strijdkolven de drooge stokken der dandistische ontzenuwing breken; maar levendig of dood, hout blijft hout en zal de vlam des geestes oplaaien, dan moet 't hout in vuur opgaan.

Waarom moet inmiddels ook 't Realisme, als het, welke bekwaamheid het toch niet te ontzeggen is, 't goede van 't Humanisme in zich opneemt, evenwel ten gronde gaan? Gewis kan het 't onvervreembare en ware des Humanismus, de formeele beschaving, in zich opnemen, wat hem meer en meer door de mogelijk geworden wetenschappelijkheid en vernuftige behandeling aller leerobjecten gemakkelijk gemaakt wordt, (ik herinner slechts bij wijze van voorbeeld aan Beckers werken voor de Duitse grammatiek), en door deze veredeling z'n tegenstander uit de vaste positie verdringen. Daar 't Realisme zoo goed als 't Huma-

nisme uitgaat van 't standpunt, dat 't de bestemming van de geheele opvoeding is, den mensen behendigheid te verschaffen, en beiden b.v. daarin overeenkomen, dat men, de spraak betreffende, de wendingen der uitdrukkingen gewennen, mathematies de wendingen der bewijzen inprenten moet enz. dat men alzoo op meesterschap in 't gebruik der stof, naar bemeestering derzelve te streven heeft: zal 't zeker niet uitblijven, dat ook 't Realisme ten laatste als einddoel, de beschaving van den smaak erkent en de formeerende werkzaamheid bovenaan plaatst, zooals dat reeds nu 't geval is. Want bij de opvoeding heeft toch alle gegeven stof slechts daarin hare waarde, dat de kinderen leeren, iets daarmee aan te vangen, haar te gebruiken. Wel mag slechts iets nuttigs en bruikbaar, gelijk de Realisten willen, ingeprent worden; maar 't nut zal toch enkel in 't formeeren te zoeken zijn, in 't veralgemeenen, in 't voorstellen, en men zal dezen humanen eis niet afwijzen kunnen. De Humanisten hebben daarin gelijk, dat het voornamelijk op de formeele beschaving aankomt — daarin ongelijk, dat zij deze niet in de bemachtiging van elke stof vinden; de Realisten verlangen 't juiste daarin, dat met elke stof op de school aangevangen worden moet, 't onjuiste vervolgens, als ze niet de formeele beschaving als hoofdzakelijk doel aanzien willen. Het Realisme kan, zoo het de rechte zelfverloochening beoefent en zich niet aan de materialistische verleidingen overgeeft, tot deze overwinning van z'n tegenstanders en tegelijk tot verzoening met hen komen. Waarom bejegenen wij het dan vijandig? Werpt 't dan werkelijk de schulp van 't oude principie van zich, en staat het op de hoogte van den tijd? Daarnaar is immers toch

alles te beoordeelen, of 't de idee erkent, welke de Tijd als z'n dierbaarste verworven heeft, of 't achter haar 'n stationaire plaats inneemt. — De onverdelgbare vrees waarmee de Realisten voor de abstraktie en spekulatie terugschrikken, is opvallend, en ik wil daarom 'n paar stellingen uit Heinsius hier aanhalen, die op dit punt de hardnekkigste Realisten niets toegeeft, en mij aanhalingen uit dezen bespaart, die gemakkelijk te geven waren. Blz. 9 heet 't: "Men hoorde op de hooge scholen van filosofiese systemen der Grieken, van Aristoteles en Plato, ook wel de nieuweren, van Kant, dat hij de ideen God, Vrijheid, Onsterfelijkheid als onbewijsbaar gesteld heeft, van Schelling, Hegel, Herbart, Krause, en hoe al die ontdekkers en verkondigers van bovenaardse wijsheid heeten mogen. Wat, zegt men, moeten wij, moet de duitse Natie met idealistiese zwermerijen aanvangen, die noch de empirise en positive wetenschappen, noch 't praktische leven toebehooren, en den Staat niet baten? Wat met duistere kennis, die slechts den geest des tijds verwart, tot ongelooft en atheisme leidt, de gemoederen splijt, de studenten zelfs van de leerstoelen hunner apostelen verjaagt en zelfs onze taal verduistert, daar ze de duidelijkste begrippen van 't gezonde mensenverstand in mystieke raadsels verandert? Is dat de wijsheid, die onze jeugd tot zedelijk goede mensen, verstandige wezens, trouwe burgers, bruikbare en duchtige arbeiders in hun beroep, liefhebbende echtelingen en zorgzame vaders voor de grondvesting van huiselijk welzijn aankweken zal?" En blz. 45: "Beschouwen wij de filosofie en theologie, die als wetenschap van 't denken en 't geloof voor 't wel der wereld bovenaan gesteld worden, wat zijn ze door hun tegenovergestelde wrijvingen geworden,

sedert Luther en Leibnitz de baan daartoe braken? Het Dualisme, Materialisme, Spiritualisme, Naturalisme, Pantheisme, Realisme, Idealisme, Supernaturalisme, Rationalisme, Mysticisme en hoe al die verwarde — ismen van overspannen spekulaties en gevoelens heeten mogen: wat hebben ze den Staat, de Kerk, de Kunsten, de Volkskultuur voor zegen gebracht? Het denken en weten heeft wel in omvang toegenomen, is 't daarom duidelijker en zekerder geworden? De Religie, als dogma, is zuiverder, maar 't subjektive geloof is verwarder, verzwakt, in z'n stutten gebroken, door kritiek en hermeneutiek geschokt, of in zwermerij en pharizeese schijnheiligheid veranderd, en de Kerk? — Ach, haar leven is tweedracht of dood. Is 't niet zoo?" — Waarom toonen zich de Realisten zoo ongenegen aan de filosofie? Wijl ze hun eigen roeping misskennen en met alle geweld beperkt blijven willen in plaats onbeperkt te worden! Waarom haten ze de Abstractie? Wijl ze zelf abstract zijn, wijl ze van de volmaking van hun zelf, van de verheffing tot de verlossende waarheid abstraheeren.

Willen wij soms den filosofen de paedagogie in handen spelen? Niets minder dan dat! ze zullen zich ongeschikt genoeg gedragen. Alleen dengenen wordt ze toevertrouwd, die meer zijn dan filosofen, daarom ook oneindig meer, dan Humanisten of Realisten. De laatsten zien zeer juist in, dat ook de filosofen ondergaan moeten, maar hebben er geen vermoeden van, dat hun ondergang 'n verrijzen volgt: ze abstraheeren van de filosofie, om zonder haar in den hemel hunner bedoelingen te geraken, ze springen over haar heen en — vallen in den afgrond hunner eigen leegheid; ze zijn, gelijk de Joden, onsterfelijk, niet eeuwig. Al-

leen de filosofen kunnen sterven en vinden in den dood zich zelf; met hen sterft de hervormingsperiode, de tijd van 't weten. Ja, zoo is 't, 't Weten zelf moet sterven, om in den dood weer te ontluiken als wil; de Denk-, Geloof- en Gewetensvrijheid, deze heerlijke bleemen van 'n drietal honderd jaren, zullen in de moederschoot der aarde terugzinken, opdat 'n nieuwe vrijheid, die van 't willen met hun edelste sappen zich voedde. Het weten en z'n vrijheid was 't ideaal van genen tijd, dat op de hoogte der filosofie eindelijk bereikt geworden is: hier zal de held zich zelf den brandstapel opbouwen en z'n eeuwig deel in den Olympus redden. Met de filosofie sluit ons verleden, en de filosofen zijn de Raphaels der denkperiode, in dewelke 't oude principieel in schitterende kleurenpracht zich voleindigt en door verjonging van 'n tijdelijk 'n eeuwig wordt. Wie voortaan 't weten bewaren wil, zal 't verliezen, wie 't echter afgeeft, zal 't gewinnen. De filosofen alleen zijn geroepen tot deze taak en dit gewin: ze staan voor het vlammeende vuur en moeten, evenals de stervende heroen, hun aards omhulsel verbranden, zal de onvergankelijke geest vrij worden.

Zooveel mogelijk moet er duidelijk gesproken worden. Daarin ligt nog immer de fout van onze dagen, dat 't weten niet voleindigd en tot doorzichtigheid gebracht wordt, dat 't 'n materiëel en formeel, 'n positief blijft, zonder zich tot 't absolute te doen stijgen, dat 't ons bevrucht als 'n last. Gelijk genoemd verouderen moet men vergetelheid wenssen, moet men uit de zaligmakende Lethe drinken: anders komt men niet tot zich. Al 't groote moet weten te sterven en door z'n dood zich verheerlijken; slechts 't erbarmelijke zamelt, gelijk 't uit stijve leden bestaande rijkskamergerrecht,

akte op akte en speelt duizenden jaren met sierlijke porceleinfiguren, evenals de onvergankelijke kinderachtigheid der Chineezers. Het rechte weten voleindigt zich, terwijl 't ophoudt weten te zijn, en weer 'n eenvoudige menselijke aandrift wordt, — de wil. Zoo zal b.v. hij, die jaren lang over z'n "roeping als Mens" nagedacht heeft, alle zorgen en pelgrimage van 't zoeken in denzelfden oogenblik in de Lethe van 'n eenvoudig gevoel, van 'n van stond af aan langzamerhand leidende aandrift doen verzinken, in dewelken hij degene gevonden heeft. De "roeping van den Mens" die deze op duizend paden van 't onderzoek naspoorde, gaat, zoodra ze erkend is geworden, in de vlammen van 't zedelijk weten op en doorgloeit de borst van den niet meer in 't zoeken afgetrokken, maar weer fris en naïef geworden mens.

Op, baadt, scholieren, onverdroten,
De aardse borst in 't morgenrood.

Dat is 't einde en tegelijkertijd de onvergankelijkheid, de eeuwigheid van 't weten, dat weder eenvoudig en onmiddelijk geworden, als wil zich zelf ('t weten) in elke handeling op nieuw en in 'n nieuwe gestalte duidelijk maakt en openbaart. Niet de wil is van huis uit 't rechte gelijk ons de praktiesen gaarne wensten te verzekeren, niet over 't weten — willen heenspringen mag men, om dadelijk bij den wil te zijn, maar 't Weten voleindigt zich zelf tot willen, als 't zich ontzinnelijkt en als geest, "die zich 'n lichaam bouwt", zich zelf schept, Daarom kleven aan elke opvoeding, die niet op dezen dood en deze hemelvaart van 't weten uitloopt, de gebreken der tijdelijkheid, de formaliteit en materialiteit, het Dandysme en Industrialisme, 'n Weten, dat zich niet derwijze loutert en concentreert,

dat het in willen overgaat, of met andere woorden, 'n Weten, dat zich slechts als 'n hebben en bezitten bezwaart, inplaats geheel en al met mij vereend te zijn, zoodat het vrij beweeglijke ik, door geen naslepend bezit gehinderd, met koel verstand de wereld doorziet, 'n Weten aldus, dat niet persoonlijk geworden is, geeft 'n ellendige voorbereiding tot 't leven. Men wil 't niet tot abstraktie komen laten, waarin toch eerst de ware wijding van al 't concrete weten verleend wordt, want door haar wordt de stof werkelijk gedood en in geest veranderd, den mensen echter de eigenlijke en laatste bevrijding geven. Alleen in de abstraktie bestaat de Vrijheid : de vrije mens slechts hij, die 't gegevene overwonnen en zelf het uit hem vragenderwijze uitgelokte weer in de eenheid van z'n ik saamgetrokken heeft.

Is 't de aandrang van onzen tijd, nadat de denk-vrijheid verworven is, deze tot genoemde voleinding voort te zetten, waardoor ze in de Vrijheid van willen verandert, om de laatste als 't principie van 'n nieuw tijdperk te verwezenlijken, dan kan ook 't laatste doel der Opvoeding niet meer 't Weten zijn, maar 't uit 't Weten geboren Willen, en de duidelijkste uitdrukking voor hetgeen ze heeft na te streven, is : de persoonlijke of vrije mens. De Waarheid zelf bestaat in niets anders dan in de openbaring van zich zelf, de bevrijding van al 't vreemde, de uiterste abstractie of bevrijding van alle autoriteit, de herwonnen naïveteit. Zulke volstrekt ware mensen levert de school niet ; als ze er evenwel bestaan, zijn ze 't trots de school. Deze maakt ons wel tot meesters over de dingen, alleszins ook tot meesters over onze naturen ; vrije naturen maakt ze van ons niet. Geen nog zoo

grondig en uitgebreid weten, geen vernuft of schrandtheid, geen dialektise fijnheid bewaart ons voor de gemeenschappelijkheid van denken en willen. Het is waarlijk niet de verdienste der school als we niet de zelfzucht uit haar meebrengen. Elke soort ijdelheid en iedere soort winzucht, mechaniese en slaafse dienstvaardigheid, huichelarij enz. verbindt zich zoowel met 't meest uitgebreide weten, als met de elegante, klasieke beschaving, en daar dit geheele onderricht geenerlei invloed op ons zedelijk handelen uitoefent, komt het dikwijls zoover vergeten te worden, als 't niet gebruikt wordt : men schudt het schoolstof af. En dat alles daarom, wijl de beschaving slechts in 't formeele of materieele, hoogstens in beiden gezocht wordt, niet in de Waarheid, in de opvoeding van den w a r e n mens. De Realisten gaan wel 'n schrede verder, daar ze verlangen, dat de scholier datgene zal bevinden en verstaan, wat hij leert : Diesterweg b.v. weet veel van 't "ondervindingsprincipie" te vertellen ; maar 't objekt is ook hier niet de Waarheid, maar iets positiefs (waatoo ook de Religie gerekend worden moet), tot welks inovereenstemming- en intesamenhang brengen met 't overige van z'n positief weten de leerling opgeleid wordt, zonder ook maar de minste verheffing boven de plompheid van 't ondervinden en 't aanschouwen, en zonder alle bekoring met den geest, welke hij door aanschouwing verkregen, verder te werken en uit hem te produceeren, d.w.z. spekulatief te zijn, wat prakties zooveel zeggen wil, als te zijn en zedelijk te handelen. Integendeel, verstandige lieden te kweeken, dat moet genoeg zijn ; om redelijke mensen is 't eigenlijk niet te doen ; dingen en gegevens te verstaan, daarbij blijft 't, — zich zelf voelen en

begrijpen, schijnt niet ieders zaak te zijn. Zoo bevordert men den zin voor 't positieve, zij 't langs formeelen of tegelijk langs z'n materielen kant, en leert : zich in 't positieve schikken. Zooals in zekere andere sfeeren, laat men ook in de paedagogiese de vrijheid niet doorkomen, de kracht der oppositie niet aan 't woord komen : men wil onderworpenheid. Slechts 'n formeel of materieel africhten wordt bedoeld, en enkel geleerden komen uit de menageriën der Humanisten, enkel "bruikbare burgers" uit die der Realisten voort, die toch beiden niets dan onderworpen mensen zijn. Onze goede fond van ongemanierdheid wordt gewelddadig verstikt en met hem de ontwikkeling van 't weten tot 't vrije willen. 't Resultaat van 't schoolleven is dan ook philisterdom. Evenals wij ons in de kinderjaren in alles gewenden te berusten, wat ons opgegeven werd, zoo berusten en schikken wij ons later in 't positieve leven, schikken we ons in den tijd, worden z'n knechten en zoogenaamde burgers. Waar wordt dan in de plaats der tot nu toe gevoedde onderworpenheid 'n oppositiegeest gesterkt, waar wordt in plaats van den levenden mens 'n scheppende opgevoed, waar verandert zich de leeraar in den medewerker, waar erkent hij 't weten als veranderend in willen, waar geldt de vrije mens als doel, niet de bloot beschaafde? Helaas nog maar op weinig plaatsen. Dit inzicht moet echter algemeener worden, dat niet de beschaving, de civilisatie, de hoogste opgaaf des menschen uitmaakt, maar 't zelfhandelen. Zal daarom de beschaving verwaarloosd worden? Evenmin, als we zinnens zijn, de vrijheid van denken in te boeten, omdat wij ze op de vrijheid van willen laten ingaan en zich verheerlijken. Als de mens eerst z'n eer daarin

stelt, zich zelf te voelen, te kennen en aan zich zelf werkzaam te zijn, aldus in zelfgevoel, zelfbewustzijn, en vrijheid, dan tracht hij van zelf, de onwetendheid, die hem 't vreemde, ondoordrongene tot 'n beperking en belemmering zijner zelfkennis maakt, te verbannen. Wekt men in de mensen de idee der vrijheid, dan zullen de vrijen zich ook onophoudelijk immer weer zelf bevrijden; maakt men hen daarentegen enkel beschaafd, dan zullen ze zich op hoogst beschaafde en fijne wijze altijd aan de omstandigheden aanpassen en tot onderworpen ambtenaarszielen ontaarden. Wat zijn onze geestrijke en beschaafde subjekten grootendeels? Spottend lachende slavenbezitters en zelf — slaven.

De Realisten mogen zich op den voorrang beroemen, dat ze niet enkel geleerden aankweeken, maar verstandige en bruikbare burgers; ja, hun grondstelling : "men leere alles met betrekking op 't praktische leven" kon zelfs als 't motto van onzen tijd gelden, als ze de ware praktijk maar niet in algemeenen zin opvat deden. De ware praktijk bestaat niet daarin, zich door 't leven heen te werken, en 't weten is meer waard, dan dat men 't verbruiken mag, en daarmee z'n praktische doeleinden na te jagen. Veeleer is de hoogste praktijk die, dat 'n vrij mens zich zelf openbaart, en 't Weten dat weet te sterven, is de vrijheid, dewelke leven geeft. "Het praktische leven!" Daarmee gelooft men zeer veel gezegd te hebben, en toch leiden zelfs de dieren 'n volstrekt prakties leven, zoodra de moeder hen hun theoretiese zuigelingschap afgewend heeft, en zoeken of naar lust in veld en woud hun voedsel, of worden in 't juk eener — zaak gespannen. De dierzielkundige Scheitlin zou de vergelijking nog veel verder doorvoe-

ren, tot in de religie, zooals te bespeuren is in z'n "Die-
renzielkunde", 'n juist daarom zeer leerzaam boek, wijl
't het dier nader tot den geciviliseerden mens en
den geciviliseerden mens nader tot 't dier
brengt. Genoemde intentie "voor 't praktische leven op
te voeden", brengt enkel mensen van grondstel-
lingen voort, die volgens maximen handelen en
denken, geen principieele mensen; legale gees-
ten, geen vrije. Iets geheel anders echter zijn mensen,
waarin de totaliteit van hun denken en handelen in
voortdurende beweging en verjonging op en neer gaat,
en iets anders dezulken, die hun overtuigingen
getrouw zijn: de overtuigingen blijven onaange-
roerd, pulseeren niet als steeds vernieuwd slagaderbloed
door 't hart, verstijven als vaste lichamen en zijn, al-
hoewel verworven en niet ingestudeerd, toch iets posi-
tiefs en gelden bovendien nog als iets heiligs. Zoo mag
de Realistische opvoeding wel vaste, duchtige, gezonde
karakters beoogen, onwankelbare mensen, trouwe har-
ten, en dat is voor ons geslacht van slippedragers 'n
onschatbare aanwinst; maar de eeuwige karakters,
waarin de vastheid slechts in de voortdurende golving
hunner elk uur voorkomende schepping van hun zelf
bestaat, en die daarom eeuwig zijn, wijl zij zich in elk
oogenblik zelf scheppen, wijl ze 't tijdelijke hunner
telkens voorkomende verschijning uit de nooit verwel-
kende en oudwordende frisheid en scheppingskracht
van hunnen eeuwigen geest zetten — komen niet uit
genoemde opvoeding voort. Het zoogenaamde gezonde
karakter is ook in 't beste geval slechts 'n verstijfd; zal
't 'n volkomen zijn, dan moet het tegelijkertijd 'n
lijdend worden, stuiptrekkend en rillend in de zalige
passie eener onophoudelijke verjonging en weder-
geboorte.

Zoo loopen dan de stralen aller opvoedingen in 't
eene middelpunt samen, hetwelk persoonlijkheid
heet. Het Weten, hoe geleerd en diep, of hoe breed
en begrijpelijk het ook is, blijft toch slechts zoo lang 'n
bezit of eigendom, als 't niet in 't onzichtbare punt van
't ik opgegaan is, om van daar uit als wil, als boven-
zinnelijke en onbegrijpelijke geest oppermachtig op te
dagen. Het Weten ondervindt deze verandering dan, als
't ophoudt, slechts aan objekten verbonden te zijn, wan-
neer 't 'n kennen van zich zelf, of, ingeval dit duide-
lijker schijnt, 'n kennen der idee, 'n zelfbewustzijn des
geestes geworden is. Dan verandert het zich, zoo te
zeggen, in de aandrift, het instinkt van den geest, in
'n bewustloos weten, waarvan ieder zich minstens
'n voorstelling kan maken, als hij daarmee vergelijkt,
hoe zoovele en omvattende ervaringen bij hem zelf in
dat eenvoudige gevoel gesublimeerd worden, dat men
ta kt noemt: al 't uit genoemde ervaringen getrokken
breedvoerig weten is in 'n oogenblikkelijk weten
gekoncentreerd, waardoor hij in 'n ommezien z'n han-
delen bepaalt. Tot daar echter, tot deze immaterialiteit,
moet 't Weten doordringen, terwijl 't z'n sterfelijk deel
offert en als onsterfelijk — wil wordt.

In deze omstandigheid ligt grootendeels de nood van
den sedert dien tijd bestaande opvoeding, dat 't Weten
niet tot Willen, tot zelfwerking, tot zuivere praktijk zich
louterde. De Realisten voelden het gemis, verhielpen
het evenwel op erbarmelijke wijze doordat ze ideënlooze
en onvrije "praktiekers" vormden. De meeste semina-
risten zijn 'n levend bewijs dezer treurige wending.
Zoo goed mogelijk afgericht richten ze weer af, gedres-
seerd dresseeren ze weer. Persoonlijk echter moet
elke opvoeding worden, en van 't weten uitgaande toch

steeds 't wezen daarvan in 't oog houden, dit namelijk, — dat het geen bezit, maar 't ik zelf zijn moet. In een woord, niet 't Weten moet gevormd worden, maar de persoon moet tot ontvouwing van zich zelf komen; niet van 't civiliseeren mag de paedagogie in 't vervolg uitgaan, maar van de vorming van vrije personen, soevereine karakters; en daarom mag de wil, de tot dusver zoo gewelddadig onderdrukte, niet langer verzwakt worden. Men verzwakt immers den drang naar weten niet, waarom dan wel den drang naar willen? Verzorgt men degene, dan verzorgt men ook deze. De kinderlijke eigenzinnigheid en ongemanierdheid heeft zoo goed haar recht, als de kinderlijke weetgierigheid. Deze laatste wakkert men zorgvuldig aan; zoo roept men ook de natuurlijke kracht des willens te voorschijn, de oppositie. Wanneer 't kind zich zelf niet leert voelen, leert 't juist de hoofdzaak niet. Men onderdrukte z'n fierheid niet, z'n vrijmoedigheid. Tegen z'n overmoed blijft m'n eigen vrijheid verzekert. Want ontaardt de fierheid in koppigheid, dan wil 't kind mij geweld aandoen; dat behoef ik mij, daar ik immers zelf zoo goed als 't kind 'n vrije ben, niet te laten gevallen. Moet ik mij echter door de gemakkelijke verschansing der autoriteit daartegen verzetten? Neen, ik stel de hardheid mijner eigene vrijheid daartegenover, zoo zal de hardnekkigheid van den kleine van zelf breken. Wie 'n volmaakt mens is, behoeft geene — autoriteit te zijn. En breekt de vrijmoedigheid als vrijpostigheid uit, dan verliest deze hare kracht aan de zachte macht van 'n echte vrouw, aan hare moederlijkheid, of aan de vastheid van den man; men is zeer zwak, als men de autoriteit ter hulp roepen moet, en zondigt, als men gelooft, den vermetele te beteren, zoodra men van hem

'n vreesachtige maakt. Vrees en respekt vorderen, dat zijn dingen, die met de verlopen periode den rococo-stijl toebehooren.

Waarover klagen wij aldus, als wij 't gebrek onzer tegenwoordige schoolinrichting in d'oogen zien? Daarover, dat onze scholen nog in 't oude principie staan, in dat van 't willenloos weten. Het jonge principie is dat van 't willen, als de verheerlijking van 't weten. Daarom geen "konkordaat tussen school en leven", maar de school zij leven, en daar, evenals buiten haar, is de zelfopenbaring van den persoon de taak. De universeele beschaving der school is opvoeding tot vrijheid, niet tot onderworpenheid: vrij-zijn, dat is 't ware leven. Het doorzien van de levenloosheid des humanismus had het Realisme tot deze erkenning moeten brengen. Intussen ontwaarde men aan de Humanistische beschaving enkel de mangel aan alle bekwaming voor 't zoogenaamde praktische (burgerlijke — niet persoonlijke) leven, en men wendde zich, in tegenstelling van genoemd bloote formeele beschaving, tot 'n materieele beschaving in de meening, dat men door mededeeling der in 't verkeer bruikbare stof, niet alleen het formalisme overwonnen had, maar ook de hoogste behoefte bevredigd werd. Doch ook de praktische beschaving staat nog ver achter de persoonlijke en vrije, en geeft degene de geschiktheid, zich door 't leven te slaan, zoo verschaft deze de kracht, de vonken des levens uit zich te slaan; bereidt degene daarop voor, zich in 'n gegeven wereld tehuis te vinden, zoo leert deze bij zich zelf tehuis te zijn. Wij zijn nog niet alles, wanneer we als leden der maatschappij ons bewegen; wij vermogen veelmeer zelfs dit eerst dan volkomen, wanneer wij vrije mensen, zelscheppende (ons zelf scheppende) personen zijn.

Is nu de idee en de behoefte van den nieuwen tijd de Vrijheid van willen, dan moet der paedagogie de vrije persoonlijkheid als aanvang en einddoel voor den geest zweven. Humanisten evenals Realisten bepalen zich nog bij 't weten, en als 't ver komt, zorgen ze voor 't vrije denken en maken ons door theoretiese bevrijding tot vrijdenkers. Door 't weten worden wij intussen slechts innerlijk vrij, ('n vrijheid overigens, die nooit weer opgegeven worden moet) uiterlijk kunnen wij bij alle gewetens- en denkvrijheid, slaven en in onderdanigheid blijven. En toch is juist degene voor 't weten uiterlijke vrijheid voor 't willen de innerlijke en ware, de zedelijke vrijheid.

In deze daarom universeele beschaving, wijl in haar de nederigste met den hoogste tesaamkomt, treffen we eerst de ware Gelijkheid van allen aan, de Gelijkheid van vrije personen: alleen de Vrijheid is Gelijkheid.

Men kan, als men 'n naam wil, in plaats van de Humanisten en Realisten de Zedelijken ('n woord uit onze taal) zetten, daar hun einddoel de zedelijke beschaving is. Maar dan ontstaat toch zeker dadelijk 't bezwaar, dat deze ons weer voor positive zedelijkheids-wetten zullen willen beschaven, en dat dit in hoofdzaak reeds tot nu toe altijd geschied is. Daar 't echter tot heden geschied is, bedoel ik dat ook niet, en dat ik de kracht der oppositie opgewekt, de eigenwil niet gebroken, maar verheerlijkt zien wil kon 't onderscheid voldoende duidelijk maken. Om intussen den hier gestelden eis zelfs nog van de beste pogingen der Realisten, gelijk zulks b.v. in 't zoeven verschenen program van Diesterweg bl. 36 uitgedrukt wordt: "In 't gebrek aan karaktervorming ligt de onmacht onzer

scholen, gelijk de onmacht onzer opvoeding in 't algemeen. Wij vormen geen gezindheid," — te onderscheiden, zeg ik liever, wij behoeven voortaan 'n persoonlijke opvoeding (geen inprenting eener gezindheid). Wil men diegenen, welke dit principie volgen, weer — isten noemen, zoo noeme men hen mijnentwege personalisten.

Daarom wordt, om nog eens aan Heinsius te herinneren, de "levendige wens der Natie, dat de school nader bij 't leven gebracht worden mocht", slechts dan vervult, als men in de volle persoonlijkheid, zelfstandigheid en vrijheid 't eigenlijke leven vindt, daar, wie naar dit doel streeft niets van 't goede, noch uit 't Humanisme noch uit 't Realisme opgeeft, wel echter beiden oneindig hooger stelt en veredelt. Ook kan 't nationale standpunt, dat Heizens inneemt, nog niet als 't juiste geprezen worden, daar dit veeleer eerst 't persoonlijke is, Eerst de vrije en persoonlijke mens is 'n goede burger (realist) en zelfs bij gebrek aan speciale (als geleerde, als kunstenaar enz.) kultuur 'n smaakvol beoordeelaar (humanist).

Moest daarom ten slotte in weinig woorden uitgedrukt worden, naar welk doel onze tijd heen te sturen heeft, dan liet zich de noodwendige ondergang der willooze wetenschap en de verrijzenis van 't zelfbewust willen, welke zich in den zonneglans der vrije persoonlijkheid voleindigt, ongeveer als volgt samenvatten: 't W e t e n moet sterven, om als wil weer op te staan, en als vrije persoon zich dagelijks opnieuw te scheppen.

MAX STIRNER

De Eenige en z'n Eigendom

Vertaald en van 'n voorwoord voorzien door
JAAK LANSSEN

Een boek van ruim 500 bladzijden groot formaat aan f 30. = De positieve zijde van dit standaardwerk is de theorie van het individualisme tot in het uiterste doorgevoerd. ♡ De negatieve zijde is een critiek en behandeling van alle mogelijke begrippen als : Waarheid, Liefde, Recht, Vrijheid, Hierarchie, Democratie, Communisme, Liberalisme, Socialisme, Humanisme, enz. enz. ♡ Het werk is verkrijgbaar in elken boekhandel en wordt vrachtvrij geleverd aan allen die het bedrag zenden aan

Uitgeverij Cagliostro - Postbus 3210 - 3003 AE Rotterdam

